

c) Budući da je posao u vezi s normiranjem književnog jezika težak i odgovoran, potrebno je da se o obrazloženom mišljenju stručnjaka izjasne mjerodavne znanstvene i kulturne ustanove, stručni forumi i društva svakoga naroda.

Zagreb, 12. travnja 1966.

ZAGREBAČKI LINGVISTIČKI KRUG
HRVATSKOG FILOLOŠKOG DRUŠTVA

IZJAVA O JEDINSTVU I VARIJANTAMA
HRVATSKOSRPSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA

U posljednje se vrijeme mnogo raspravlja o jedinstvu i varijantama hrvatskosrpskoga književnog jezika, odnosno o književnim alomorfnim modifikacijama hrvatskosrpskoga jezika. Iako se uglavnom svi slažu da u našem književnom jeziku ima variranja u upotrebi mnogih leksičkih (kruh – hljeb, vlak – voz, kazalište – pozorište, nogomet – fudbal, kat – sprat, mrkva – šargarepa), fonetskih (mnoštvo primjera tipa: dijete – dete, djevojka – devojka, ljepota – lepota, zatim primjeri kao: duhan – duvan, sretan – srećan itd.), akcenatskih (bòrimo se – borímo se), tvorbenih (sudac – sudija, budilica – budilnik, konkurirati – konkurisati), sintaktičkih (sutra ću ti javiti – sutra ću da ti javim) i drugih činjenica, nisu svi skloni da tim i takvim razlikama priznaju jednako pravo u književnom jeziku, nego mnoge od njih (osobito ovdje napisane prve po redu) proglašavaju za neknjiževne, pokrajinske, zastarjele ili slično, a samo neke (ovdje napisane druge po redu) preporučuju kao valjane u književnom jeziku (npr. Lalević, Moskovljević). Poneki eksplicite ne poriču valjanost jednih u korist drugih, ali ne žele priznati da mnoge spomenute i slične razlike karakteriziraju posebne tipove književnog jezika koji su se razvili oko naših kulturnih i nacionalnih središta Zagreba i Beograda; ne priznaju da je izbor između postojećih mogućnosti prvenstveno uvjetovan posebnim povijesnim i društvenim prilikama u kojima su nastale i razvijale se hrvatska i srpska nacija. Po tom, dakle, shvaćanju razlike u našem književnom jeziku postoje, ali ne postoje varijante ili barem ne takve koje bi se po svojem načinu i opsegu funkcioniranja mogle nazvati: istočna i zapadna, beogradska i zagrebačka ili srpska i hrvatska. O izboru između razlika odlučuje dakle samo vlastito nahođenje i ukus pojedinca, a ne prvenstveno kulturna i nacionalna sredina koja je ne samo uvjetovala razlike nego i dalje osigurava njihovo postojanje i kontinuitet.

Očito je da između jednog i drugog opisanoga gledišta na naš književni jezik praktički nema nekih bitnih razlika. U prvom slučaju riječ je o tendencioznom izvrtanju i ignoriranju činjenica, a u drugom se operira jezičnim liberalizmom da bi se u krajnjoj liniji postigao isti cilj: umjetna i neopravdana supremacija jednoga književnoga tipa nad drugim. U krajnjoj liniji u

tom je duhu pisan i članak prof. Đorđa Rašovića iz Titograda, objavljen u Telegramu br. 308 od 28. III 1966. godine. Tim se člankom autor zalaže za nemoguće: da ospori pravo na varijante i da u vezi s time diskvalificira i izolira osobu i stavove akademika i sveuč. prof. dra Ljudevita Jonkea, možda baš zato što je prof. Jonke najviše pridonio ispravnom tumačenju prava i uvjetovanosti varijanata hrvatskosrpskoga (srpskohrvatskoga) književnog jezika i time dao najpozitivniji doprinos snošljivosti i međusobnom razumijevanju i poštivanju u raspravljanju o našem književnom jeziku. Iako je, dakle, gledište prof. Rašovića simptomatično za jedan mentalitet i vrijeme koje smo davno preživjeli, mi mu se ipak nismo suviše iznenadili, jer je prof. Rašović prije nešto više od godinu dana bio u Institutu za jezik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i pred svima znanstvenim radnicima Instituta iznosio isti stav, sličan stavu unitarista iz predratne Jugoslavije: da hrvatska varijanta našega književnog jezika, kao atribut hrvatske nacije, nema pravo na opstanak. Glavni mu je argumenat bio tada kao i sada tekst Novosadskoga dogovora, koji on samovoljno tumači. Kao da je Novosadski dogovor dekret koji zabranjuje Hrvatima da se služe svojim tipom književnog jezika! Čudimo se kako može danas javno reći da je prof. Jonke osamljen u svojim stavovima u Hrvatskoj, kada mu razgovor s nama mora biti još u živom sjećanju. Isto se tako čudimo da se zgražava što se prof. Jonke u raspravi o jezičnim pitanjima poziva na Ustav. Zar to nije potpuno razuman i zakonit postupak, potaknut, na žalost, upravo pokušajima da se Hrvatima ospore ustavna prava? Zar u pitanjima važnim za cijelu jednu naciju ne treba da se držimo kriterija koji su izneseni u Ustavu?

Mi razumijemo da je drugu Rašoviću teško shvatiti sav domašaj njegova stava. Međutim, moramo konstatirati da su njegove težnje u suprotnosti sa samim temeljima nove Jugoslavije. »Jezik je duša svakog naroda, i tko dira u njegov svijet s nekom 'integracijom' nije samo neprijatelj ravnopravnosti i bratstva naših naroda nego i protivnik socijalističkog humanizma, jer poštovanje jezika svakog naroda nije samo izraz naprednog političkog demokratskog uvjerenja nego i manifestacija humanizma...« (B. Kreft, Vjesnik 6. III 1966). Poznato je da su unitaristi u staroj Jugoslaviji išli za likvidacijom slovenskog jezika (đaci su u školama dobivali svjedodžbe gdje je stajalo da su učili srpsko-hrvatsko-slovenački jezik!), a makedonski jezik nisu ni priznavali (npr. Belić, na koga se Rašović poziva kao na glavni autoritet), što je, zajedno s hrvatskim jezičnim problemom, izazvalo neželjene posljedice. Zato je potrebno da prof. Rašović i njegovi sumišljenici shvate da svojim stavovima u suštini diraju tekovine socijalističke Jugoslavije i njezina državnog uređenja, federalizma.

ZNANSTVENI KOLEKTIV INSTITUTA ZA JEZIK
JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI
Zagreb

TERMINOLOGIJA U SUVREMENOJ LINGVISTICI

Radoslav Katičić

Već se pri površnu susretu sa suvremenom lingvističkom literaturom može primijetiti da se njezina terminologija razlikuje od one na koju su tradicionalno školovani lingvisti navikli. U takvim se djelima često javljaju novi termini ili pak pri čitanju otkrivamo da dosadašnji termini imaju neko novo ili specijalizirano značenje. Isto se tako često dešava da lingvistički radovi posvećuju velik dio prostora iznošenju vlastitoga terminološkog sustava i definicijama novouvedenih termina. Ta je pojava izvanredno značajna jer se gramatička terminologija u dugom razdoblju od preko 20 stoljeća odlikovala svojom izvanrednom konzervativnošću.

Tradicionalni naši gramatički termini ostali su u bitnome nepromijenjeni od antike. Gramatika grčkoga jezika koju je u 2. stoljeću prije našega računanja vremena napisao Dionizije Tračanin postala je podloga čitave evropske lingvističke tradicije. Budući da je od toga vremena gramatika bila dio osnovnoga obrazovanja, njezina je terminologija u inerciji školske prakse ostala nepromijenjena od antike preko srednjega vijeka sve do naših vremena. U tom dugom vremenskom razdoblju gramatički su se termini u više navrata prevodili. Ti su prijevodi bili doslovni i nisu unosili promjene u terminološki sustav. Prvo je grčka gramatička terminologija prevedena na latinski, a onda se iz tih dvaju osnovnih jezika evropskoga kulturnog kruga prevodila na razne druge jezike. Svi su ti prijevodi potpuno doslovni, termini su u svojem jeziku obično besmisleni i neke su se pogreške prvoga prijevoda na latinski sačuvale u današnjim evropskim jezicima. Tako se padež koji se u našoj gramatičkoj tradiciji navodi kao četvrti u grčkoj terminologiji zove *ptōsis atitikhē* »uzrokovani padež«. Tako je nazvan jer u tom padežu obično stoji objekt, a djelovanje se glagolske radnje shvaćalo kao uzrokovanje. Naziv je izveden od grčke riječi *aitia* »uzrok«. Ali ta riječ ima još i značenje »optužba«. Zato se naziv može shvatiti i kao »padež optužbe«. Upravo su ga tako onda i preveli na latinski kao *casus accusativus* prema *accusare* »optuživati«. Ne samo da se taj krivi prijevod održao u evropskoj gramatičkoj terminologiji, nego se prevodio i dalje pa se tako danas u ruskom jeziku zove *винительный падеж* »padež optužbe«.

Ovaj upravo nevjerovatan terminološki konzervativizam moguć je dakako samo u gramatici u užem smislu koja se kao gotov i nepromjenljiv sustav znanja u školama predaje iz naraštaja u naraštaj. Svaki istraživački rad koji prelazi te okvire treba gipkiju terminologiju koja će omogućiti da se izraze nove spoznaje i da se u korak s napretkom rada razvija i terminologija. Ipak, burni razvoj evropske lingvistike koji je započeo početkom prošloga stoljeća nije sve do najnovijega vremena dirao u tradicionalnu gramatičku termino-